

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін
та фізичної підготовки**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи теорії гендеру»
вибіркових компонент

освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
272 *Авіаційний транспорт*

Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів

за темою 7 – *Гендер і чоловіки*

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 №7

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 28.08.2023 №1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 №7

Розглянуто на засіданні циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, протокол від 28.08.2023 №1

Розробник: викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, спеціаліст вищої категорії Кошева Ю.В.

Рецензенти:

1. Доц.кафедри соціальних та економічних дисциплін ХНУВС, відповідальна з гендерних питань Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС Петченко М.В.
2. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС, доктор філософії, викладач вищої категорії, викладач-методист Кірюхіна М.В.

План лекції:

1. Рух за права чоловіків.
2. Історія виникнення чоловічого руху.
3. Поняття про маскуліність.

Рекомендована література:

Основна:

1. Гендерний аналіз українського суспільства. – Київ: ПРООН, 1999.
2. Гендер для медій. Маєрчик М., Плахотнік О., Ярманова Г. (ред.) Гендер. К.: Критика, 2013. – 220 с.
3. Гендерні медійні практики: Навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів / Колектив авторів. – Київ, 2014. – 206 с.
4. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2007. – 143 с.
5. Гендерний паритет в умовах розвитку сучасного українського суспільства. – Київ, 2003. – С. 50-79.
6. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. – К.: Україна, 2001. – 256 с.
7. Кімелл М. Гендероване суспільство. – Київ, Сфера, 2003, 494с.
8. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок // Наші людські права: Посібник з жіночих людських прав / Пер. з англ.. – К.: Карпати, 1996.
9. Лавриненко Н. Гендерний розподіл домашньої праці // Українське суспільство 1992 – 2008. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2008. – С. 86 – 93.
10. Павличко С. Фемінізм. – К., 2002.
11. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004, 536 с.

Допоміжна:

1. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні: національний огляд виконання Україною Пекінської декларації та Платформи дій і заключних документів Двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН / Укл.: М. Корюкалов. – К., 2014. – 122 с. 5.
2. Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій / відп. ред. К. М. Левківський, наук. ред.-упоряд. С. П. Юдіна. – Вид. 2-ге. – К.: Фоліант, 2005. – 351 с. 6.
3. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / [В.П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.]; за наук. ред. В. П. Кравця. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.
4. Дрожжина Т. В. Гендерні аспекти в освіті / Т. В. Дрожжина // Управління школою. – 2012. – № 16/18. – С. 76-82.
5. Христова Г.О. Основи гендерно-правового аналізу законодавства України. – Харків: Райдер, 2008. – 108 с.

6. Шабелян І.М. Гендерний аспект на уроках математики // Досвід педагогів школи з питань впровадження гендерного підходу в навчально-виховному процесі. Наукові статті. – село Лозуватка, Криворізький район, 2015. – 21 с. – С.12-13.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Електронна бібліотека Української асоціації жіночої історії <http://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka>
2. Музей історії жіноцтва, жіночого і гендерного руху // <http://gender.at.ua>
3. Бібліотека Гендерного центру «Крона» // <http://www.krona.org.ua/nash.html>
4. Гендерна мапа України <http://gendermap.org.ua>
5. Публікації проекту «Рівність жінок і чоловіків у світі праці» http://gender.ilo.org.ua/Pages/publications_ukr_new.aspx
6. Публікації Міжнародного благодійного фонду «Український жіночий фонд» <http://www.uwf.kiev.ua/publications>

Текст лекції

1. Рух за права чоловіків.

Рух за права чоловіків (англ. *The Men's rights movement (MRM)*) — соціальний рух, учасники якого дотримуються точки зору, що в сучасному суспільстві жінкам надаються значні переваги, а чоловіки піддаються дискримінації.

Рух за права чоловіків складається з різноманітних груп чи окремих осіб, які зосереджені на численних соціальних питаннях (сімейного права, права впливати на народження, опікунства та виховання дітей після розлучення, домашнє насильство, демонізація чоловіків, тощо) і державних питань (включаючи освіту, обов'язкова військова служба, соціальний захист, а також щодо політики в галузі охорони здоров'я), про що захисники прав чоловіків говорять в контексті дискримінації по відношенню до чоловіків.

Феміністки та дослідники гендеру вважають, що рух виник як реакція на фемінізм. Активісти, що виступають за права чоловіків відкидають або повертають претензії з боку феміністок, щодо того, що чоловіки мають більшу владу, привілеї чи переваги, ніж жінки, і стверджують, що сучасний фемінізм зайшов занадто далеко і завдає шкоди правам чоловіків. Більшість активістів руху за права чоловіків не згодні, що вони виступають за традиційні цінності, або гендерні ролі, а навпаки — вважають, що виступають за гендерну рівність і рівні права та обов'язки між чоловіками і жінками.

Також більшість активістів руху вважає, що їхні дії не мізогінні, а медіа їх демонізують та виставляють як жінконенависників.

2. Історія виникнення чоловічого руху.

Сучасний «Рух за Права Чоловіків» виник з «Чоловічого визвольного руху», що виник в першій половині 1970-х років, коли дослідники почали вивчати феміністські ідеї та політику.

Чоловічий визвольний рух визнав інституційну владу чоловіків, критично досліджуючи наслідки гегемонічної маскуліності. Наприкінці 70-х років «Чоловічий визвольний рух» розпався на дві окремі гілки з протилежними поглядами: профеміністський чоловічий рух та антифеміністський рух за права чоловіків. Правозахисні активісти відкидають деякі феміністські принципи і зосереджують увагу на сферах, в яких вони вважають чоловіків незахищеними, пригнобленими або дискримінованими.

Майкл Кіммель, дослідник маскулінознавства, зазначає, що критика гендерних ролей від прихильників «перетворилася на прийняття майже всіх нормативних маскулінних речей, і є майже пристрасною до традиційної чоловічої ролі». У 80-х і 90-х роках деякі активісти правозахисту протистояли суспільним змінам, які прагнули феміністки, і захищали звичний (патріархальний) порядок у родині, школах та на робочому місці^[6]. Більшість правозахисників чоловіків розглядають чоловіків як пригноблену групу і вважають, що суспільство і чоловіки були «фемінізовані» жіночим рухом. Яскравими натхненниками та інтелектуальними представниками «Руху за Права Чоловіків» є Герб Голдберг та Воррен Фаррелл, які «стверджують, що для більшості чоловіків влада є ілюзією, та жінки є справжніми тримачами влади в суспільстві через свої ролі, як первинних опікунів та вихователів дітей».

Одним з перших великих правозахисних організацій була «Коаліція реформування американських елементів при розлученнях розлучень» (англ. «Coalition of American Divorce Reform Elements»), заснована Річардом Дойлом у 1971 році, з якої 1973 року була створена «Асоціація прав чоловіків» (англ. «Men's Rights Association»). «Free Men Inc.» була заснована в 1977 році в Колумбія, штат Меріленд, в наступні роки породила кілька відокремлених організацій, які згодом злилися, щоб сформувати «Національну коаліцію вільних чоловіків» (англ. «National Coalition of Free Men»), нині відома як «Національна коаліція для чоловіків» (англ. «National Coalition for Men»). Організація «Men's Rights, Inc.» також починала свою діяльність в тому ж 1977 році. «Батьки та сім'ї» (англ. «Fathers and Families»), що бере участь у законотворенні питання розширення прав чоловіків у сім'ях, була створена в 1994 році.

Деякі відомі жінки стали провідними голосами цього руху, зокрема Хелен Сміт, Крістін Хофф Соммерс та Ерін Піззей.

З розвитком інтернету «Рух за права чоловіків» став більш озвученим та більш організованим, виникло таке поняття як маносфера, вебсайти та форуми, що стосуються чоловіків, поширюються в Інтернеті. В Україні головною організацією, що бореться та виступає за права батьків-чоловіків є ГО «Батько має право», яку заснували та очолили Олександр Швець та адвокат Тетяна Горяна. Як вони себе позиціонують —

«Організацію створено з метою об'єднання потужного батьківського руху та повної зміни системи опіки над дітьми, для подальших розробок рекомендацій та удосконалення державної системи опіки над дітьми, та перезапуску її, знищення застарілих практик радянської системи».

В Україні теж виникають чоловічі рухи, метою яких є забезпечення гендерної рівності, опіка інститутом сім'ї, забезпечення відсутності насильства над жінками і тд.

Як один із таких рухів — проект «Чоловіки проти насильства». Це інформаційна програма, направлена на подолання стереотипів щодо культури насильства та обговорення способів уникнення застосування фізичної сили проти інших осіб. Мета проекту — звернутися до чоловіків з приводу присутності насильства в нашому житті. Всі, хто хоче боротися з насильством, можуть приєднатися до нашого руху. Проект функціонує в межах Дніпра та області. Ініціатори планують поширювати в соцмережах відеоролики, в яких місцеві спортсмени закликатимуть чоловіків зупинити насильство.

Ще один варіант чоловічого руху в Україні — «Татошкола». Перші експериментальні групи для батьків-чоловіків почали формуватися у Вінниці ще на початку 2000-х років, але на регулярній основі перша Татошкола почала працювати в 2004 році на базі Вінницького пологового будинку № 2. Ця Тато-школа була створена у партнерстві та співпраці з Вінницькою громадською організацією «ОЛЕГ».

Програма «Татусевої школи» має три напрямки: медичний, гендерний і юридичний. Якщо, засвоюючи медичний напрямок, чоловік дізнається про пологи і те, як на них і після них поводитись, то гендерний напрямок допоможе усвідомити роль жінки у сім'ї і запобігти насильству. А після консультації юриста татусь точно знатиме, як зареєструвати дитину, оформити до допомогу на неї та інше. Розібратись у собі, знати, як діяти у тій чи іншій ситуації, підтримати дружину, стати дбайливим батьком вінницьким чоловікам допомагають лікарі, психологи, юристи. Заняття проходять, в основному, в групах, але й в особистій розмові ніхто не відмовить. Наразі мережа «Тато-шкіл» працює у Київській, Кіровоградській, Львівській, Харківській, Тернопільській, Івано-Франківській, Полтавській, Житомирській та Донецькій областях.

Міжнародний союз мужніх татусів — громадська організація, яка на добровільних засадах об'єднує розлучених татів-інвалідів, що виховують дітей без рідної матері, а також дітей-інвалідів віком від 16 років з неповних сімей чоловіків-інвалідів. Даний рух акцентує свою увагу на применшенні ролі батька в країні, тому намагається протистояти таким процесам. Основні сфери в яких діє дана ГО — соціальна, консультаційно-юридична та інша допомога дітям.

3. Поняття про маскуліність.

Маскулінність – це передусім антифемінність, необхідність не бути жіночним, потреба відрізнятись від жінок. Це мотивація на досягнення й успіх у публічному житті.

Маскулінність – це потреба в конкуруванні та перебуванні в ієрархічному чоловічому середовищі. Наприклад, у процесі соціалізації – це ігри, які мають змагальницьку компоненту, в дорослому житті – це ринкова конкуренція, захоплення командними різновидами спортивного дозвілля.

Агресія й насильство часто присутні в житті чоловіків ще з раннього віку (фізичні покарання від батьків або шкільних наставників, цькування з боку однолітків або старших дітей). І коли це стає нормою в житті, то чоловіки відтворюють насильство. Amnesty International в Україні у квітні 2021 року у співпраці з аналітичним центром Info Sapiens провели велике кількісне репрезентативне опитування 2016 дорослих України на тему досвіду насильства.

Токсична маскулінність – це нормалізація насильства в житті. Наприклад, дані цього опитування про насильство в житті чоловіків свідчать про нормалізацію насильства щодо дітей у родині. Дві третини респондентів, яким давали ляпасів чи били ременем, і половина з тих, кого принижували, погрожували і залякували, не ідентифікують такі практики як насильницькі. Як наслідок уже дорослі чоловіки можуть відтворювати у своїх сім'ях зі своїми дітьми засвоєні від батьків методи поводження з дітьми, не вбачаючи в них проблеми.

Протягом усього життя агресивний стиль поведінки може засвоюватися чоловіками як культурна норма, а фізичне насильство сприйматися як універсальний інструмент розв'язання конфліктів або відстоювання власних інтересів.

Зміни чоловічих гендерних ролей відбуваються передусім у сферах родини та на ринку праці. Чоловіки втрачають звичне для них привілейоване становище й тому почуваються безпорадними та стресованими. Криза маскулінності як сучасне явище, що було зумовлене історичними змінами й розпочалося в минулому столітті, пов'язується з проблемами адаптації чоловіків до комплексу сучасних соціальних змін.

Частина чоловіків готові прийняти суспільні зміни та визнати необхідність адаптації до них. Це може відбуватися, зокрема, через переосмислення й переінтерпретацію власної ідентичності та практик її підкріплення й реалізації за нових умов. Яскравим прикладом цього можуть бути герої шоу «Хата на тата», яке з 2012 року виходить на українському каналі «СТБ». «Хата на тата» може бути доречним прикладом того, як конструктивно чоловіки виходять із кризи маскулінності, наслідуючи конструктивний сценарій і переосмислюючи застарілі гендерні ролі в суспільстві.

У 2019 році Американська психологічна асоціація (найбільше в світі об'єднання психологів і психотерапевтів) опублікувала посібник для психологів, які працюють із хлопцями та чоловіками. У ньому чимало цікавого, зокрема цифри.

За статистикою, яка наводиться в роботі, чоловіки в США здійснюють 90% вбивств і в 77% випадків стають жертвами вбивць. Вони в 3,5 рази частіше, ніж жінки, помирають від самогубства, а тривалість їхнього життя на 4,9 року менша, ніж у жінок. У хлопчиків частіше діагностують синдром дефіциту уваги та гіперактивності, ніж у дівчат, і вони стикаються із суворішими покараннями в школі.

В Україні, за статистикою, починаючи з 2005 року 130 000 людей наклали на себе руки. Чоловіків з них - 110000.

Спосіб життя, що культивує «сильні чоловічі якості» (обмеження емоцій, агресивність і насильницькі методи вирішення питань), на противагу так званій «жіночій поведінці» (вміння бути м'якими, проявляти почуття та піклуватися, вміння слухати) призводить до шкідливих наслідків і страждання.

Подібна поведінка стає отруйною не лише для чоловіків, але й для їхнього оточення. «Традиційна маскулінність з її стоїчним ставленням до життя, змагальництвом, домінуванням та агресією, загалом завдає шкоди». «Хоча чоловіки і виграють від патріархату, патріархат їх також зачіпає.

Як зазначив Майкл Кауфман, канадський активіст руху проти насильства «Кампанія білої стрічки»: «Життя чоловіка може бути прекрасним і вільним. Але спершу чоловіки мусять утекти від токсичного поняття маскулінності, яке змушує їх проводити емоційні кордони».

Чоловіки, які не готові прийняти суспільні зміни, ідеї гендерної рівності та недискримінації, які не здатні опиратися суспільним нормам про «справжню» маскулінність – найлегше піддаються впливу. Звісно ж, великою є роль середовища соціалізації (виховання) – родини, кола однолітків, ЗМІ тощо. Тому тут радше спрацьовує комплекс чинників.

Варто наостанок додати, що все більше чоловіків переосмислюють ось цю «справжню» маскулінність, критикують токсичну маскулінність, підтримують цінності рівності, гідності та поваги до людей. Серед сучасних актуальних напрямів чоловічого руху особливо привертає увагу той, який бореться з гендерним насильством і вчить хлопчиків і чоловіків не чинити його.